

Afrikansksvenska röster

Afrikansksvenska röster

En antologi om afrikansksvenskars situation i,
och tankar om, Sverige

RED. KOLADE STEPHENS

notis

© Författarna och Notis

NOTIS

info@notisforlag.se, www.notisforlag.se

FORM Kolade Stephens

KORREKTUR Ulrica Kristhammar och Shira Singer

TRYCK Alma Pluss

ISBN 978-91-976701-5-9

Tack till alla skribenter som har delat med sig av sina
tankar och erfarenheter.

Innehåll

	KOLADE STEPHENS	
	Förord	8
I.	CECILIA GÄRDING	
	Upproret mot en svartvit världsbild fortsätter	14
II.	KITIMBWA SABUNI	
	Svenskheten och afrosvenskheten	26
III.	SARAH NAKIITO	
	En afrikansk röst i Sverige	42
IV.	OIVVIO POLITE	
	Vitmaktmusik gör mig trygg & Jag talar med dig	60
V.	JASON "TIMBUKTU" DIAKITÉ	
	Det sitter en brun man i Vita huset	74
VI.	JOHN ODOU ANDREWS	
	Mitt liv, min farfar, mina minnen & Smygrasism ...	78
VII.	YLVA HABEL	
	Whiteness Swedish style	90
VIII.	"ANONYM"	
	Att vara asylsökande	120
IX.	CLETUS NELSON NWADIKE	
	Ett mysterium	124
X.	ANDY COLLINS	
	Ännu en kärleksflykting	140
XI.	VICTORIA KAWESA	
	Svart maskulinitet och utsattheten för rasistiska hatbrott ...	144
XII.	MADUBUKO A. ROBINSON DIAKITÉ	
	Basic Facts About the African Diaspora	154
XIII.	ASHA OMAR GEESDIIR	
	Asha's voice	172
XIV.	LENA SAWYER	
	Gramma, Einstein and Me	180

Förord

KOLADE STEPHENS

Kolade Stephens är redaktör och förläggare på
Notis bokförlag.

DET ÄR EN konstig sak att sätta etikett på sig själv och andra. Min mor har levt hela sitt liv i Sverige medan min far flyttade hit på sjuttioalet från Saint Vincent via Storbritannien och Tyskland. Min släkt är vit på mödernet och svart eller färgad på fädernet. Detta har spelat en stor roll under min uppväxt i Sverige och för min identitet. Jag är afrikansksvensk eller afrosvensk eller vad man nu vill kalla sig.

Jag växte upp i ett område där första- och andra generationens invandrare var i majoritet. Detta innebar att så länge du inte var vit ansågs du tillhöra normen och behövde sällan ”förklara var du egentligen kom ifrån”. Under min tonårstid flyttade familjen ut till en liten ort på landet där jag redan första dagen i den nya skolan fick frågan ”Är du neger?” av en yngre kille. Min instinktiva reaktion var att han var tokig, mest för att han just sagt något han helt säkert skulle få stryk för.

Men istället för att inse sitt misstag eller att någon i omgivningen reagerade emot honom kom allt fler och var genuint intresserade av att höra mitt svar. De yngre verkade helt aningslösa medan de äldre var medvetna om provokationen.

Tidsandan under nittiotalen var speciell; Ny Demokrati fick många röster i valen, Sverigedemokraterna eller BSS (Bevara Sverige Svenskt) satsade stort på skolorna och media förde en debatt som för mig skapade en känsla av utanförskap. De tydligaste exemplen kanske kan vara Expressens ”Kör ut dem-kampanj” och när Bert Karlsson önskade att Bengt Westerbergs dotter skulle få HIV av en flykting som ett argument mot invandring. Men även saker i vardagen påverkade som när nazistiska flyers spreds på vår högstadieskola och lokalt kända äldre nazister kom dit för att värva folk – och rektorn och lärare valde att inte se.

Rasismen jag blev utsatt för var sällan personlig, tvärtom var många vänliga mot mig men verkade aldrig riktigt förstå varför jag var obekväm med slutsatsen ”Du är OK, det är de andra som skall ut”. Att jag ganska ofta inkluderades på många sätt förutsatte dock ibland att jag inte opponerade mig, trots att det var mina tidigare vänner och min släkt som tillhörde de där ”andra”. Ibland blev jag förbannad, ibland var jag feg och lät saken bero för att slippa tjafs. Detta innebar på många sätt en identitetskris för mig som kanaliserades till bland annat punken – skulle jag sticka ut kunde jag lika väl göra det rejält med tuppkam och hela kittet.

Trots detta har jag många både positiva och negativa

minnen från den tiden, men en bestående känsla är den av att uppfattas som annorlunda.

Mycket av den argumentation som rådde under mitten av nittioalet tonades ner och började försvinna allt mer under tvåtusentalets första år men jag upplever att den på senare tid börjat komma tillbaka i något muterad form. Ny Demokrati och Sverigedemokraterna har tyvärr påverkat, och fortsätter göra, den allmänna politiken i en allt mer rasistisk riktning och de större partierna har fortfarande ingen tydlig värdegrund som de på ett förtroendeingivande sätt lyckas förmedla och media är tyvärr oftast handfallen inför seriösa diskussioner om strukturell rasism och sin egen roll i skapandet av denna.

När jag fick idén till den här boken var det just för att skapa en motbild till det kompakta tolkningsföreträde som jag under hela min uppväxt upplevt att den vita, manliga, medelklassen har haft.

För mig var det några av statens offentliga utredningar (exempelvis *Det blågula glashuset* och *Integrationens svarta bok*) som gjorde att jag på ett konkret sätt kunde sätta ord på hur jag kände, med sina entydiga forskningsresultat gav de en bild av hur diskrimineringen i Sverige ser ut – en bild jag kunde känna igen. I utredningarna visades tydligt hur det inte bara förekommer en öppen rasism i Sverige utan hur den strukturella rasismen är den mest skadliga och genomsyrar hela vårt samhälle och dess institutioner.

Min förhoppning är att denna antologi ska ge utrymme

åt några av de röster som finns i Sverige men som inte kommer fram i det offentliga rummet. Den känsla av igenkänning och erkännande av min livssituation och mina erfarenheter som jag fann i utredningar hoppas jag här kan ges åt andra på ett mer lättillgängligt och inspirerande vis. Jag hoppas att svenskar med afrikansk bakgrund som läser denna bok ska kunna känna igen sig själva och sina erfarenheter, och att andra som är intresserade av hur svenskar med afrikansk bakgrund ser på Sverige och sina liv här får en inblick i deras situation. Förhoppningsvis kan mycket av det som skildras i boken kännas igen av många andra personer och grupper i samhället.

Jag har i arbetet med antologin försökt få en så stor bredd och variation på materialet som möjligt. Riktlinjerna till skribenterna har varit att i egenskap av afrikansksvenskar bidra med en eller flera texter om vad de tycker är mest relevant just nu apropå afrikansksvenskars situation. Att skildra tankar och upplevelser av hur det är att leva och växa upp som afrikansksvensk anser jag har ett stort egenvärde och jag hoppas boken kommer att inspirera till fler böcker, filmer och radio-program där fler historier av och med afrikansksvenskar är i fokus.

Sverige behöver en större bredd på de historier och tankar som lyfts fram!

Malmö, 2009

I.

Upproret mot en svartvit världsbild fortsätter

CECILIA GÄRDING

Cecilia Gärding är fd. sakkunnig för Integrationspolitiska Kommittén JU 2005:09, ledare för projektet *Eleza* på Afrosvenskarnas riksförbund samt etnolog och statsvetare.

I BÖRJAN AV februari 2008 skrev Lena Ahlin i SvD en upplysande och intressant artikel om Harlemrenässansen. Hon analyserade de litterära verken från en av dess grundare James Weldon Johnson. Han levde under början av 1900-talet i det rassegregerade USA. Johnsons arbete som redaktör, debattör och författare till bland annat boken *The Autobiography of an ex-coloured man* orsakade, enligt Ahlin, svallvågor i den amerikanska kulturens utveckling. Johnsons teorier utmanade nämligen raspolitikens strikta regleringar gällande en människas rastillhörighet. Det blev sedermera tongivande för Harlemrenässansen att just utmana föreställningarna kring afroamerikansk identitet. Enligt Ahlin bidrog sedermera hans arbete till utvecklingen av "The black consciousness movement" och påvisade att konsten kan medföra förändringar i samhället. Ahlin påstår att denna rörelse var grogrunden för att USA i

dag kan tänka sig att utse den förste svarta presidenten i amerikansk historia.

Ahlin's artikel är intressant för mig av tre olika skäl. Akademiskt, då jag som etnolog och statsvetare och sedermera politisk sakkunnig i integrationsfrågor för Integrationspolitiska Kommittén JU 2005:09 har fördjupat mig i teoretiska perspektiv kring etnisk identitet. Privat, då jag är en person som i likhet med Johnson upplevt rasism och diskriminering som barn till en sydafrikansk svart mor och vit svensk far. Ideologiskt då jag i dag, inom ramen för Afrosvenskarnas riksförbund, arbetar som projektledare för det kreativa skrivprojektet *Eleza*, vars syfte är att ungdomar med afrosvensk bakgrund ska få en röst i det kulturella Sverige. Då akademiker som Lena Ahlin sällan får litterära verk skrivna av afrosvenskar på sitt bord handlar denna artikel om just behovet av att stärka denna grupps möjligheter att delta i den kulturella utvecklingen av Sverige. Framförallt behövs det verk som ifrågasätter, utmanar och provocerar stereotypa föreställningar om afrosvenskar och deras situation i Sverige. Det finns fog att djupare analysera relationen mellan dåtidens USA och nutidens Sverige i detta sammanhang. Flera frågor bör ställas. Hur kan författare som Johnson hjälpa oss att förstå vår omvärld i dag? Vad är värdet av att människor som inte har en röst i samhället tar plats i dess kulturella utveckling? Låt mig börja med att besvara den sista frågan. Min mening är att vi aktivt måste arbeta för att värna om att alla i Sverige deltar i att påverka det kulturella utbudet som vi möter i bokhyllorna, på TV och i

biosalongen. Det är bland annat där vår syn på människovärde och omvärlden präglas på både gott och ont. Det är mot den bakgrunden jag anser att upproret mot en svartvit världsbild, som Lena Ahlin menar pågick i dåtidens USA, måste fortsätta.

Min uppfattning är att inte alla deltar i Sveriges kulturella utveckling och därmed inte har samma möjligheter att påverka det offentliga rummet. Detta formar vår uppfattning om andra människor som subjekt eller objekt. Afrosvenskar är en av de grupper som syns minst som subjekt i dessa arenor. Under arbetet med Eleza har jag insett att vi står inför två dilemman. Det är få från denna grupp som skriver dikter, böcker, filmmanus och pjäser på svenska. Det är färre som söker sig till sådana eftergymnasiala utbildningar. Detta medverkar till att skapa en tystnad om andra versioner av Sverige. Det bidrar också till en diskurs inom de kulturella arenorna där man inte behöver ta till sig denna grupps erfarenheter vilket bäddar för generaliseringar. Samtidigt fråntas människor sina möjligheter till att känna större samhörighet med Sverige då de inte "existerar" vilket i sin tur medverkar till att skapa hårdare gränser när det gäller vem som anses vara svensk eller inte. Oavsett orsakerna till varför få afrosvenskar skriver litterära verk kan vi göra något åt det. Tillsammans med Allmänna Arvsfonden har vi nu, för första gången i svensk historia, möjlighet att driva frågan om afrosvenskars möjligheter till delaktighet i Sveriges kulturella utveckling till sin spets. Jag hoppas att fler intresseorganisationer följer

detta exempel och vågar samtala och skriva tillsammans om saker som berör dem som grupp. Deras funderingar, deras visioner och deras rädslor kring livet här. Om detta inte sker finns det en risk att vissa personers levnadsöden alltid kommer att betraktas som mer värda att berättas än andras. Detta medför att vissa internaliserar känslan av att vara en andra klassens medborgare. Samtidigt som andra kan se sig själva som förmer då deras historier, levnadsberättelser och relationer blir något för en hel nation att begrunda och diskutera. Låt mig ge ett exempel, under början av arbetet med Eleza undrade jag varför debatten kring svartstädarna på bland annat McDonalds och Max slutade med endast några debattartiklar. Visserligen blev det bättre förhållanden för de drabbade men var är förlagen som slåss för att få exklusiva rättigheter till deras historia? Hade historien handlat om receptionisten med efternamn Jansson som tvingats utstå ständiga nattskift på ett multinationellt företag under slavliknande förhållanden hade situationen förmodligen varit annorlunda. Då hade förlagen hängt i klasar utanför hans/hennes port.

Men då städarna heter Muhammad eller Jabar, och då några av dem inte är svenska medborgare, förpassas deras berättelser till nyhetsarkivet. På grund av att de står i utkanten och svabbar golvet i det offentliga rummet och sällan får möjlighet att stå i rampljuset och hålla i pennan medverkar vi till att upprätthålla en odemokratisk och farlig kulturpolitik med inslag av kastsystemet från Indien. Det kan visserligen vara

svårt att skriva om negativa erfarenheter. Känna efter. Här har författare som James Weldon Johnson en stor betydelse som inspirationskälla. Han var en person som valde att möta mörkret i det segregerade USA i sina böcker för att möta sig själv och utmana de uppfattningar som andra hade om honom och afroamerikaner som grupp.

Jag insåg efter att ha läst Ahlins artikel att mitt eget liv och min familjs har många paralleller med James Weldon Johnsons. Min mamma var den första svarta kvinnan i min hemby i Norrland. När jag fyllde 8 år började trakasserierna. För då ansåg plötsligt mina klasskamrater att vi var annorlunda. Snöbollar kastades på vårt hus, luften släpptes ut från våra cykeldäck. När mina föräldrar skildes flyttade mamma, jag och min bror till England för att börja om. Likt James Weldon Johnson som lämnade den amerikanska södern för sin raspolitik, lämnade jag Sverige knappt 13 år gammal på grund av den diskriminering som drabbade mig och min familj. Att återvända till mitt andra hemland, ett på 80-talet rassegrerat Sydafrika, var inte ett alternativ. Minnen från de få gånger vi åkte dit under min barndom kantas av upplevelser som jag tror även författaren Johnson måste ha upplevt i den segregerade söderns USA.

Vid mitt första möte med Sydafrika som 3-åring tvingades mina föräldrar dölja att de var gifta på grund av raslagarna för att komma in i landet. Min egen mamma

var tvungen att säga att hon var min barnflicka. Det var inte bättre när vi kom dit när jag var 9 år. Kärleken mellan en svart och en vit var fortfarande ett brott. Samhället fortfarande lika segregerat. Det var också då jag började förstå. I James Weldon Johnsons USA och i min mammas Sydafrika 50 år senare, hängde samma förbudsskyltar för färgade. Utanför affärer, butiker och offentliga toaletter dinglade skylten ”No blacks allowed” med sitt ödesdigra budskap. Mitt starkaste minne av denna tid var när jag och min mamma en dag på staden inte fick sitta på samma bänk. Jag ansågs vara vit och bänken var bara för vita. Vi gick vidare den dagen, ut till stranden för att titta på havet. På utkanten till stranden stoppades vi av en skylt med texten ”No dogs or blacks allowed”. Vi gick aldrig till stranden den dagen. Jag började förstå att det offentliga rummet inte tillhörde min mamma. Jag funderade över var min plats var. För min blotta existens ifrågasatte och utmanade ett raffinerat system. Jag insåg snabbt att jag tydligen inte fick vara både och.

Mina funderingar fascinerade även författaren Johnson där han i sin bok *The autobiography of an ex-coloured man* beskriver begreppet ”passing” som när en person med afroamerikansk bakgrund blev ”vit”. I Sydafrika uppkom samma fenomen där man kallades ”play whites”. I likhet med USA betydde det i Sydafrika större ekonomiska och sociala möjligheter. För Johnson var detta intressant för det bevisade att gränserna mellan att ”vara” vit och ”vara” svart var konstruerade. Men

samtidigt medförde detta en tragedi för familjerna. I alla fall i Sydafrika betydde det att ljusa personer med en färgad familj tvingades välja bort sin bakgrund och sin familj. För att kunna sitta på bänken och gå på stranden. Jag trodde dock aldrig att tvånget att välja min etniska identitet skulle möta mig i Sverige. Men när jag kom tillbaka från England hade gamla klasskamrater blivit nynazister. Jag visste att jag på grund av min mamma var ett enkelt offer för dem. Men istället för att förneka den delen av mig själv valde jag att stå upp för henne och min bakgrund. Jag valde att bli politiskt aktiv för att slåss för min rätt att vara både svensk och sydafrikan det vill säga afrosvensk.

Så det kanske inte är så konstigt att jag blev etnolog och statsvetare med sakkunskaper i integrationsfrågor. Det kanske inte heller är så konstigt att jag funderade, som Johnson, om teorier kring etnisk identitet. Låt mig återge ett exempel där våra tankar har paralleller. Johnson utmanade synen på den svarta identiteten som något statiskt, vilket var provocerande under 1900-talets början i USA. Då ansågs etniska grupper vara essentiellt skilda. Han menade att identitet snarast är en pågående process där vi förändras i relation till andra, enligt Ahlin. Frågan om man föds med, eller ständigt konstruerar sin etniska identitet är en aspekt som präglar etnologi som akademiskt ämne. Till skillnad från Johnson som var benägen att visa att afrikaner exempelvis kan vara kineser och mer franska än fransmännen, utgår jag från en annan teoretisk bakgrund och

en annan tidsanda. Jag delar visserligen den konstruktivistiska skolans utgångspunkt, där många av Johnsons idéer hör hemma, att alla identiteter är konstruerade. Det jag dock saknar i denna utgångspunkt är maktperspektivet. För stater har alltid haft ett finger med i spelet gällande vem som är och inte är medborgare. Sverige är inget undantag.

I det sammanhanget är det kanske dags att börja ställa frågan varför man behöver fråga sig vad som är mer franskt eller mer svenskt? Jag anser att svaret har likhetstecken med vem som anses vara värdig medborgare, och där har kulturella konnotationer som försöker katalogisera exempelvis "svenskheter" en väsentlig funktion. Tyvärr har detta avtrubbat många forskare och journalister som i sökandet på svaret på "integrationsfrågan" redan ställt sig på varsin sida av staketet. Antingen som ifrågasättande arg "invandrare" eller undersökande välvillig "svensk". För man kan tydligen inte vara både och, eller för den delen ha flera etniska identiteter. I min magisteruppsats i statsvetenskap, *Invandrarskapets normativa implikationer* drev jag bland annat tesen att vi måste behandla invandrarbegreppet som en roll och inte en identitet. Eller som Johnson nog skulle ha uttryckt det, att se sig själv som en "ex immigrant". För att just påvisa, samt utmana, hur våra identiteter och roller formas av andra uppfann jag en ny analyskategori som jag kallar *Etnus*, och som i likhet med Genus vill påvisa att vi är socialt formade varelser. Det är inte en identitet att kallas eller kalla sig själv invandrare, det är en roll som vi måste våga dekonstruera och ifrågasätta.

Etnus belyser att det finns ett maktförhållande mellan begreppen ”svensk” och ”invandrare” som måste tydliggöras. Historien och forskningen visar exempelvis att alla invandrare inte heller har behandlats på samma sätt. Det har alltid existerat en informell hierarki som ständigt omkonstrueras. Exempelvis så anser viss forskning att folkgrupper som finländare ser sig själva som svenskar idag. Tidigare ansågs de vara och ansåg sig själva vara invandrare. Jag tror att en bidragande faktor till den utvecklingen är att många med finländsk bakgrund har skrivit om sin relation till Sverige. Ett bra exempel på detta är Antti Javallas bok från 1980-talet *Mitt språk är min hud* där han beskriver hur assimileringspolitikens drabbade hans självkänsla och identitet när han som finsktalande sattes i en ”helsvensk” klass. Trots att boken tar upp författarens negativa erfarenheter så har hans historia fått en plats i Sveriges historia och skapat ökad förståelse.

I likhet med James Weldon Johnsons har Javallas verk bidragit till att utmana definitionen av vem som ses som den värdiga medborgaren i det offentliga rummet. För de båda författarna har gjort ett val, ”att vara eller inte vara”. Att följa sitt liv från scenkantens mörker eller själva bli aktörer. Att ta plats. Vi behöver dessa böcker för att börja utmana bilden av vilka som ses som värdiga medborgare även i fortsättningen. För det är min uppfattning att det är först när man delar det offentliga rummet som man börjar se och respektera varandra. Det är först när man inbjuds från skuggan att dela sin

historia med andra som man också läker sina sår. Det kanske leder till att vi får se en helt annan mångfald av livsöden i självbiografihyllan och ute på teaterscenerna inom en snar framtid. För det är min övertygelse att det är på detta sätt som kulturen kan medföra förändring och skapa ett bättre samhälle.